

Prikazi knjiga | Book Reviews

Gabrijela Kišiček

Retorika i politika, Jesenski i Turk, Zagreb, 2018., 203 str.

Objavljivanje knjige Gabrijele Kišiček *Retorika i politika* 2018. godine u izdanju Jesenski i Turk predstavlja značajan doprinos u naobrazbi profesionalaca koji se bave javnim političkim govorom, ali i studenata koji su u potrazi za kvalitetnom retoričkom literaturom. Autorica Gabrijela Kišiček svoj retorički autoritet gradi kao predavačica na Odsjeku za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kao stručna suradnica za govor na Novoj TV, kolumnistica portala dnevnik.hr te kao stručna komentatorica političkoga govora za Dnevnik Nove TV. *Retorika i politika* stoga jednim dijelom predstavlja sukus dosad objavljenih kolumni o politici i retorici na portalu dnevnik.hr, no za razliku od kolumni, u knjizi je veći fokus stavljen na stručno i znanstveno objašnjenje u analizama i zaključcima.

U prvim je rečenicama knjige naglašeno kako političke odluke implicitno ili eksplicitno utječu na svačiji život stoga bi zanimanje za politiku i bolje razumijevanje političke komunikacije trebalo biti svima važno. Poznavanje retoričkih taktika, pravila snažne i/ili slabe argumentacije sredstva su kojim publika može mjeriti ispravnost političkih govora, a potom i namjeru. I upravo je to primarni cilj ove knjige: potaknuti čitatelje da aktivnije slušaju i kritičnije promišljaju političke izjave. *Retorika i politika* je podijeljena na osam poglavlja koja tematski obuhvaćaju povijesne korijene političke retorike, kredibilitet političara, odnos političara i publike, populističku retoriku, stilove u političkim govorima, umijeće raspravljanja, pregovore, razgovore i rasprave u hrvatskoj politici, a završno poglavlje donosi sukus ključnih smjernica vezanih uz političku komunikaciju danas te savjete o tome kako kvalitetno politički komunicirati.

Prvo poglavlje *Retorika i politika* donosi ključne spoznaje vezane uz korijene političke retorike. Na taj se način uspostavlja dijakronijski odnos prema temi, ukazujući na utjecaj korijena na današnji razvoj retorike. Priča o povijesti retorike započinje spominjanjem početaka razvoja retorike u demokratskom okruženju atenskoga polisa u 5. stoljeću prije Krista te pojavljivanjem *retoresa*, nove vrste političara koji se u obraćanju zastupnicima u Skupštini primarno oslanjaju na svoje govorničke vještine. Autorica nadalje posvećuje potpoglavlje sofistima i njihovom poučavanju retorike. Fokus je pritom usmjeren na sofističku retoričku metodiku dijalektike kreiranja i uporabe argumenata i protuargumenata (*dissoi logoi*) u pravom trenutku (*kairos*) te metodu učenja napamet poznatih govora i sastavljanja svojih na temelju tih modela (*epideixis*). Kako govor o sofistima pretpostavlja i govor o etici, poglavlje se zaključuje Platonovom mišlju iz dijaloga Fedar o retorici kao neutralnom alatu koji će u rukama loših ljudi biti korišten u loše svrhe, a u rukama dobrih u dobre svrhe.

Važnost učenja i poučavanja retorike uključuje svijest o važnosti povijesti u razvoju političke retorike, stoga sljedeća dva potpoglavlja donose tekst o Demostenu, prvom političkom govorniku u povijesti te o Ciceronu, prirodno nadarenom retoričaru antičkog Rima. Demosten je pokazao kako se upornom vježbom mogu umanjiti prirodni nedostaci, a Ciceron je bio svjestan kako prirodan dar nije dovoljan, već je za politički uspjeh potrebno kontinuirano obrazovanje i uvježbavanje govorničkih vještina.

Tema drugog poglavlja je kredibilitet političara. Pozivajući se na Aristotela, autorica vjerodostojnost objašnjava kao spoj mudrosti i stručnosti govornika, dobrohotnosti te čestitosti, spoj osobina koje su rijetko vidljive u pozadini izjava hrvatskih političara. U poglavlju je nadalje prikazana analiza brojnih aktualnih izjava hrvatski političara, temeljem kojih autorica objašnjava vrste argumentacijskih pogrešaka i retoričkih smicalica. Jedan od zaključaka prikazane analize jest da hrvatski političari često svoju vjerodostojnost grade samo ukazivanjem na krivca i kritiziranjem oponenta. Referiranjem na retoričke autoritete, od Aristotela, Demostena, Cicerona i Sokrata do Arthura Schopenhauera, Carla W. Buechnera, Shel Leanne, Fahnestock i Secor, autorica pokazuje kako te analize javnih nastupa nisu rezultat dnevno-političkih osvrta, nego znanja iz područja retorike i teorije argumentacije.

U trećem se poglavlju pod naslovom *Političari i politika* autoričin fokus premješta na značaj publike koji brojni političari zanemaruju. Preporuka političarima jest da svoju (ne)uspješnost pokušaju analizirati iz perspektive publike, jer kao što autorica ističe, kod neuspjeha nije kriva "loša" publika, već je govornik vjerojatno propustio pravilno profilirati publiku. Tema je također uvjeravanje patosom, odnosno uloga emocija u argumentaciji kao još uvijek prijepornom mjestu u teoriji argumentacije. Ključna teza autorice jest da u određenim govorima, kao što su epideiktiki, odnosno danas primjerice, uz razumski dio nužno slušateljstvu ponuditi i emotivan, jer emocije pokreću ljude na djelovanje. U argumentaciji stavova autorica se naslanja na teze Aristotela, sofista Gorgiju, Cicerona, Kvintilijana, potom Chaima Perelmana, Lucie Olbrechts-Tyteca i Michalea Gilberta. Kao i u prethodnom poglavlju, poseban su doprinos primjeri izjava tuzemnih i inozemnih političara (Barac Obama, F.D. Roosevelt, Indira Gandhi, Kevin Rudd, J.F. Kennedy, Ronald Reagan).

Sljedeće poglavlje, *Populistička retorika*, bavi se retoričkim aspektima populizma. Ističe se politika aktualnog američkog predsjednika Donalda Trumpa kao recentni primjer primijenjene populističke retorike te demagogije. Njegove izjave javnosti mogu biti primjer toga što u praksi znači retorika vrijeđanja i diskreditiranja oponenta, retorika širenja straha od Muslimana, retorika uzdizanja Amerike, američkih vrijednosti, samohvale, prikazivanja sebe kao spasitelja koji može "Ameriku ponovno učiniti velikom". Hrvatska politika također obiluje primjerima populističke retorike, stoga autorica na odabranim izjavama objašnjava uporabu argumentacijskih pogreški kao što su *argumetum ad metum*, *argumentum ad iram*, *slippery slope*, ali i ključne populističke retoričke taktike kao što su *identifikacija s publikom*, pojam koji u retoriku uvodi Kenneth Burke, *taktika generalizacije*, odnosno stroge podjele na "nas" i "njih" te *taktika upornog ponavljanja istih izjava* i dr. Posebna vrijednost ovog poglavlja jest što se sadržajno ne zadržava samo na perspektivi retorike, već autorica navodi politološko poimanje populizma, pozivajući se na politologa Nenada Zakoška (2010), te temeljene karakteristike samog populizma prema Mariji Matić (2014) i Jan-Werneru Mülleru (2017).

Najopsežnije poglavlje, *Stil u političkim govorima* bavi se prednostima i nedostacima pojedinih stilova političkih govora. Ovo poglavlje sadrži ukupno jedanaest potpoglavlja. Uvodno autorica objašnjava važnost pojma stil, ukazujući pritom na karakteristike dobrog stila, kao što su jasnoća, primjerenost riječi, jezična i gramatička ispravnost, govorni ukrasi i dr. U potpoglavljima koji slijede, a koji su redom nazivi pojedinih dominantnih stilova hrvatskih političara, donosi se pregršt konkretnih

primjera i korisnih savjeta o dobrim i lošim stilskim karakteristikama. Upravo metodom primijenjene teorije (teorija se objašnjava na aktualnim primjerima) čitatelji osvještavaju ili ponavljaju pojedine argumentacijske pogreške, retoričke taktike niskog ili visokog stila, ali i primjere dobre prakse koje s vremena na vrijeme hrvatski političari pokazuju u svom javnom djelovanju. Poglavlje se zaključuje potpoglavljima *Kakav je to poželjan stil* i *Stil je promjenjiv* podsjećajući publiku kako stil govorenja primarno govori o govorniku, stoga je svatko sam odgovoran za imidž u javnosti, a javnost s druge strane treba osvijestiti razlike u komuniciranju i argumentiranju. Jedino tako je moguće s većom sigurnošću procijeniti koji političari (ne) rade u javnom interesu.

U poglavlju *Umijeće raspravljanja* autorski se nadalje fokus premješta na polemički diskurs. Autorica objašnjava ključne pojmove kao što su početni disens, vrsta argumenata te pravila, svrhu i učinke pragmatodijalektičke diskusije. U poglavlju se potom posebna pažnja posvećuje erističkim smicalicama i argumentacijskim pogreškama. Pojam smicalice, odnosno erističke retorike objašnjava se referencijom na njemačkog filozofa Arthura Schopenhauera. Poglavlje donosi niz primjera političkih izjava u kojima su brojne argumentacijske pogreške i smicalice. Analiza izjava ukazuje na to da je hrvatski javni dijalog često lišen argumentirane rasprave, usmjeren na polarizaciju te upravljanje dojmom publike na način da se unižava protivnik.

Sljedeće poglavlje *Pregovori, razgovori i rasprave u hrvatskoj politici* nastavlja se baviti (ne) vještinom raspravljanja u hrvatskom javnom govoru političara. Na primjeru izbornih sučeljavanja, raspravljanja, pregovora i rasprava prigodom izbora na nacionalnoj razini 2016. godine te lokalnoj 2017. godine autorica ukratko sumira do sada rečeno, važnost poznavanja retoričkih taktika i načina argumentacije u podlozi pojedinačnih stilova. Upravo su izbori vrlo često prilika kada političari koriste sva dostupna retorička oružja u svrhu postizanja političkih rezultata. Stoga je ukazivanje na (ne)vještinu raspravljanja i govorenja građanima jedina zaštita od političara kojima javni interes nije primaran, već osobni politički uspjeh.

Posljednje je poglavlje *Politička komunikacija danas* posvećeno temama važnosti dobre pripreme, odnosno važnosti dobre argumentacije. Ukazuje se na mogućnosti osnaživanja argumentacije te iznalaženja ispravnog i učinkovitog puta do publike. Nakon što čitatelji u prethodnim poglavljima prođu kroz ključne teme političke retorike, logično je da se zapitaju: Kako biti dobar retoričar u politici? Je li moguće biti dobar retoričar u hrvatskoj politici? Hoće li dobar retoričar polučiti jednaku medijsku vidljivost kao i onaj koji obilato koristi pogreške i smicalice? Ovo poglavlje donosi mogući odgovor na ta pitanja, odnosno savjete i konkretne napatke kako postići čvrstu argumentacije.

Iako knjiga naizgled nema zaključka, on se implicira iz predočene retrospektive aktualne hrvatske političke retorike. Važno je napomenuti kako se autorica u svim poglavlja poziva na relevantnu literaturu, ali upravo su zanimljivo odabrani i analizirani primjeri ono na čemu se postiže autorska vjerodostojnost. U zadnjem poglavlju *Za kraj* autorica ističe kako je retorika vještina ljudi koji nikada ne smiju zanemariti moć izgovorene riječi i opasnost koju riječi mogu uzrokovati kao i važnost stalnog učenja i usavršavanja. Pritom dobra retorika stvara dobrog političara, a dobri političari stvaraju dobro društvo. Jednako važi i za obrnuto.